

U BEOGRADU ODRŽANA V GODIŠNJA KONFERENCIJA UNIJE – SAVEZA UDRUŽENJA IRL SA KIM POD NAZIVOM

OTVORENO O POVRATKU

- Nizak stepen bezbednosti, nemogućnost slobode kretanja, loš povraćaj uzurpirane imovine, nedostatak saradnje sa lokalnim i vlastima PIS Kosova, komplikovane procedure i kriterijumi, glavni su razlozi za neuspeh procesa povratka - osnovni je zaključak V Godišnje konferencije Unije. Povratak se danas, nakon više od devet godina progonstva, statistički gledano, nalazi na najnižem stepenu, a podaci od 386 povratnika u tekućoj godini nalaze se pod velikim znakom pitanja.

“Da li je ovo poslednji momenat u kome zajednički možemo dati neki doprinos procesu povratka”, zapitala je na početku skupa **Dosta Palić**, predsednica Upravnog odbora Unije, prisutne predstavnike vlade Srbije, UNHCR-a, goste iz međunarodnih i lokalnih nevladinih organizacija koji se bave ovim pitanjima, a pre svih, svoje raseljene sunarodnike.

KAKO DALJE?

“Prošle godine, na četvrtoj Godišnjoj konferenciji Unije, postavili smo vrlo jasno pitanje: Da li se raseljeništvo pretvara u proces bez rešenja? Nažalost, godinu dana nakon toga, mi još uvek nismo dobili odgovor na to pitanje”, nastavila je Dosta Palić, dodajući da se raseljeni još uvek nalaze u nedoumici. Još niko nema jasnu viziju da li je rešenje njihovog problema povratak, integracija, ili nešto sasvim treće. Palićeva je istakla da su ona i njeni saradnici, radeći na terenu, definisali dva problema koja usporavaju proces povratka. Jedan je nedovoljno izražena politička volja kosovskih institucija da se IRL vrata na svoja ognjišta i nedovoljan pritisak međunarodne zajednice na Privremene institucije sistema na Kosovu da ispoštuju dogovorene principe o povratku. Palićeva je istakla da na loš proces povratka, kao drugi problem utiče i nejasna državna strategija Republike Srbije. Prema njenim rečima povratak nije dovoljno koordiniran, a veliku zabunu na terenu građanima predstavljaju paralelne opštinske institucije, srpske i albanske, pa u pojedinim trenucima oni ne znaju kome da se obrate. U uvodnoj reči, predsednica Unije je navela niz konkretnih primera kojima se koči proces povratka. Od neizvršavanja usvojenih koncept dokumenata, do menjanja Priručnika o održivom povratku, nemogućnošću ulaska raseljenih u svoju imovinu i mnoga druga.

NOVI KORACI

Sa većinom izrečenih konstatacija, složio se **Džon Endrju Jang**, koji je na konferenciji predstavljao UNHCR u Srbiji.

“Povratak raseljenih nije uspeo ni nakon devet godina, jer više od 200 hiljada IRL i dalje, bez rešenja, živi van svojih domova. Razlog tome svakako leži u nedostatku saradnje sa lokalnim vlastima i Ministarstvom za zajednice i povratak. Zahtevi za povratak su vrlo često konfuzni, a evidentno je i nepoštovanje protokola o

održivom povratku, koji bi uskoro trebalo da se revidira”, rekao je u uvodnoj reči Jang, dodajući da gledajući s druge strane, postoji određeni napredak.

“Zajedno sa našim kolegama iz UNHCR Priština, razvijamo novu strategiju povratka. Jedan od prvih zadataka je da se izvrši registracija raseljenih koji zaista žele da se vrate na Kosovo. Zatim ćemo evidentirati njihove potrebe nakon povratka na Kosovo i videti koje uslove treba ispuniti za održivi povratak. Ciljna grupa su porodice koje se trenutno nalaze u kolektivnim centrima širom Srbije. To je nekoliko stotina raseljenih, korisnika koncept dokumenta koji su usvojeni, ali nisu realizovani zbog nedostatka sredstava. “Identifikacija” će biti urađena u kancelariji UNHCR-a u Kraljevu u saradnji sa Ministarstvom za KiM, kao i sa našim partnerima za implementaciju. Zajedno sa Ministarstvom za KiM i Komesarijatom za izbeglice, izradili smo upitnik koji će biti primenjen početkom januara meseca. Raseljeni će unapred biti informisani o planiranim aktivnostima. Ovo se radi, ne da bismo odradili samu statistiku, već da bismo zaista odredili program povratka, a sve će zavisti od situacije na terenu i volje samih povratnika. Važno je da povratnici znaju koja vrsta pomoći može da im se obezbedi i sa jedne i sa druge strane. Važan faktor je nesmetani pristup povratnika zdravstvu, socijalnoj zaštiti, obrazovanju i zapošljavanju. Posle toga ide stabilnost, odnosno bezbednost i sloboda kretanja, koje takođe predstavljaju jednu od osnovnih stvari za održivi povratak”, predstavio je plan najnovije akcije UNHCR-a vezan za povratak. Obraćajući se raseljenima Jang je naglasio da povratak nije održiv ako njihova deca ne mogu da pohađaju škole, imaju socijalnu i zdravstvenu zaštitu, ali pre svega bezbednost i slobodu kretanja. Na kraju, Jang je naglasio dobru saradnju koju UNHCR ima sa institucijama sistema u Srbiji, Unijom i drugim organizacijama koje učestvuju u ovom procesu.

BEZBEDNOST I VLADAVINA PRAVA KLJUČ ZA ODRŽIVI OPSTANAK I POVRATAK

Ovim rečima, učesnicima skupa, obratio se **Bojan Anđelković**, pomoćnik ministra za Kosovo i Metohiju i prvi čovek novoformiranog Sektora za održivi opstanak i povratak.

“Svi znamo, nažalost, da mnogi ljudi koji su ostali na KiM, teško žive i zbog takvih uslova mnogi razmišljaju o odlasku, bilo u centralnu Srbiju ili treće zemlje. Takvih slučajeva, u poslednje vreme, ima sve više. Kako to sprečiti? Svi znamo da su ljudska prava univerzalnana. Ono što mi očekujemo je da neko ozbiljno reaguje za kršenje ljudskih prava sada kada su ona ozbiljno ugrožena. Odgovornost nije samo na nama, predstavnicima Vlade Srbije, od koje ne bežimo. Smatramo da veliku odgovornost moraju da prihvate i da snose i predstavnici međunarodne zajednice koji deluju na ovim prostorima. Nažalost, moram da primetim da to nije uvek tako, jer da jeste, ne bi se desilo da u poslednjem izveštaju generalnog sekretara UN u tački 12. stoji konstatacija da je održivi povratak na Kosovu jako dobar i da je čak 85% ljudi koji su se vratili nastavilo je tamo da živi. Za nas je to neprihvatljivo i to smatramo kao nedostatak odgovornosti ljudi koji su taj podatak izneli, odnosno predložili generalnom sekretaru, jer on te podatke nije sam izmislio. Ako neko nema volje da radi, ne zna, nema dovoljno sposobnosti, onda bi trebalo da se povuče, jer je tako mnogo poštenije”, smatra Anđelković.

PLANOVI MINISTARSTVA ZA KIM

Pošto postojeći model povratka nije dao odgovarajuće rezultate i definitivno nije održiv, Ministarstvo za KiM je počelo da radi Strategiju održivog opstanka i povratka, nastavio je Anđelković. "U Strategiji ćemo definisati osnovne pravce delovanja Ministarstva na održivom opstanku i povratku, do kraja decembra očekujemo njen nacrt. Ona neće biti detaljna, davaće okvire i konkretna rešenja, a pojedine akcije će biti razrađivane konkretnim planovima na osnovu same strategije. Nastojaćemo da budemo sveobuhvatni jer su finansijski izvori vrlo ograničeni. Sredstva koja budu umerena iz Ministarstva moraju da budu strogo kontrolisana. Siguran sam da niko od nas ne želi da vidi nova prazna povratnička mesta, razočarane donatore, ali niko ne želi ni da vidi radno sposobne korisnike socijalne pomoći, niti formalno zaposlene koji primaju platu, a da ne rade ništa. Planovi moraju da budu takvi da menjaju ono što vidimo da ne valja, a da istovremeno svaka vrsta pomoći u ovom procesu mora da bude usmerena onima kojima je zaista potrebna", rekao je Anđelković, dodajući da se slaže sa delom izlaganja Džona Janga u kojem je govorio o nepoštovanju protokola o održivom povratku.

Anđelković je istakao da se mora raditi na poboljšanju informisanosti IRL i da im se mora pružiti mnogo više informacija nego što je do sada bio slučaj. "Bićemo otvoreni za sve vaše sugestije i predloge kako da to na najbolji način uradimo, ali imajte na umu da su i naša sredstva u tom pogledu ograničena. Svima onima koji nisu u mogućnosti da se vrate, mi ćemo nastojati da omogućimo pristojan život dok god ne budu mogli da se vrate. U principima raseljenja je sadržana potpuno slobodna odluka o svom ostanku ili povratku", obratio se Anđelković raseljenima, na kraju svog izlaganja, rekavši da u svemu ovome što je govorio očekuje njihovu podršku.

POMOĆ PREKO DRUGIH INSTITUCIJA

Marija Vujošević, predstavnik Ministarstva rada i socijalne politike, rekla je da ovo Ministarstvo nema nadležnosti za bilo kakva davanja na teritoriji KiM i da nikakva sredstva za KiM ne idu preko njihovog računa.

«U nadležnosti je briga o građanima koji su u stanju socijalne potrebe. Od pre godinu dana, utvrđeno je da je Ministarstvo zaduženo za pomoć i podršku onih raseljenih lica koja odluče da ostanu ovde u centralnoj Srbiji i ostvaruju prava u mestu boravišta. Ministarstvo je od 2003. godine bilo partner na projektu čiji je cilj zbrinjavanje starijih lica, samohranih roditelja i obolelih, odnosno na sve one koji nisu u mogućnosti da obezbede uslove za život svoje porodice. I socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima je nešto sa čime pomažemo raseljene, s tim da se ti stanovi ne mogu otkupiti. U okviru ovog oblika socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima, računamo da je oko 100 raseljenih porodica zbrinuto. Iako nemamo budžetsku liniju za raseljena lica, putem udruživanja sa humanitarnom organizacijom « Divac », taj fond je obezbedio da se ove godine zbrine 40 raseljenih porodica, koje su se opredelile za integraciju. Na neki način, od 2001. godine, Ministarstvo finansira one radnike koji su bili zaposleni u sektoru socijalne zaštite na KIM, a izbegli su na teritoriji centralne Srbije », istakla je Marija Vujošević, navodeći da je i za narednu godinu predviđena pomoć raseljenim, ali ne direktna, već preko lokalnih samouprava u čijoj nadležnosti je najveći broj usluga i novčanih davanja.

POVRATAK U ŽIVINJANE – PRELOMNI TRENUTAK

Radomir Stojanović, iz sela Živinjana, pored Prizrena vrlo emotivno je govorio o velikim problemima sa kojima se susreću mnogi povratnici. Na konkretnom primeru govorio je o povratku u ovo selo. Naglasio je da su se ljudi vratili krajem leta i da su prvih nekoliko dana spavali pod vedrim nebom. Nakon toga, uz pomoć UNHCR-a, lokalne samouprave i Ministarstva za zajednice i povratak, uslovi su im poboljšani tako što su se smestili u dva kontejnera, a dobili su i cisternu sa vodom. Tek pre nekoliko dana stigla je i struja i voda, zahvaljujući pomoći slovačke Vlade. Ipak, ni nakon četiri meseca boravka povratnika u Živinjanu, kuće još nisu počele da se izgrađuju. Granice strpljenja ovih ljudi polagano ističu i Stojanović se plaši da će se ti ljudi vratiti natrag u centralnu Srbiju, što bi po njegovim rečima bilo pogubno ne samo za njihovo selo, već za čitav Prizrenski region.

Njegovo izlaganje podržalo je više učesnika u raspravi, pre svih, raseljena lica, ali i drugi. Tako je **Davor Rako**, iz Predstavništva UNHCR-a u Beogradu, naglasio da Živinjane jesu i biće prelomni kamen i znak za povratak Srba na Kosovo. "Ukoliko povratak u Živinjane propadne i ne uspe, ukoliko lokalna zajednica na Kosovu, centralni organi vlasti na Kosovu i svi drugi relevantni činioci na Kosovu, ne omoguće tim ljudima održiv povratak, to neće biti dobar znak za budući povratak. Koliko je meni poznato, a tu su i moje kolege iz Prištine, mi smo, koliko je bilo u našoj moći pomogli. Siguran sam da ćemo činiti više, ali u svakom slučaju, što mogu da poručim je, izdržite. Dakle, povratak mora biti ozbiljan. Evo ja vas podržavam, nadam se da ćete izdržati, a svi oni koji učestvuju u tome moraju da razumeju koliko je to važan korak u povratku", istakao je Rako.

DISKUSIJE

DA KRENEMO SA MRTVE TAČKE

"Da nema Unije i Danskog saveta za izbeglice i ime bi nam se ugasilo na Kosovu i Metohiji", ovim rečima, počeo je svoju diskusiju dr **Jaksim Knežević**, raseljeno lice iz Peći, inače redovni učesnik na sastancima Opštinske radne grupe. Izrazio je nezadovoljstvo procesom povratka i ilustrovao to na primeru Vitomirice, naselju nadomak Peći. Tu se vratio samo jedan povratnik srpske nacionalnosti, a prema rečima Kneževića on i njegova supruga žive u izuzetno teškim uslovima. Dovoljno je reći da još uvek spavaju na sunđerima bez kreveta i da nemaju ništa od kućanskih aparata, istakao je Knežević. Na kraju svog izlaganja pitao je da li postoji mogućnost da neka humanitarna organizacija renovira staru zgradu pored crkve u Vitomirici u kojoj bi mogli da prespavaju svi oni koji dolaze da vade dokumenta, idu na neke sastanke ili rade na stvaranju uslova za povratak.

Mirko Tonić, IRL učesnik na ORG iz Kojlovice, istakao je primer lošeg povratka u selu Kojlovice pored Prištine, rekavši da u nekoliko godina koliko se govori o tome još uvek nije uspeo da se realizuje međuetnički dijalog između srpske i albanske zajednice. Njegov stav podržala je i **Slavica Milunović**, iz udruženja "Božur" članice Unije, navodeći primer rada ORG Priština, gde se mnogo toga pričalo o povratku, a konkretno nije uradilo ništa. Ona je istakla da se u poslednje vreme insistira na pojedinačnom povratku, što raseljeni smatraju lošijom opcijom od organizovanog. "Nijedna organizacija, a preko devet godina je prošlo od odlaska ljudi sa KiM, ne prihvata odgovornost za neupešni proces povratka, što još više uliva nepoverenje da će do njega i doći", naglasila je Milunovićeva.

Robert Stanojević, predstavnik udruženja "Sveti Nikola" je pored svih ostalih problema istakao i onaj ekonomske održivosti. Ne može se govoriti o bilo kakvom povratku, ako ti ljudi, kada se vrate nemaju od čega da žive, naglasio je on i dodao da treba naći modus da se onim ljudi koji su ostali na KiM omogući prodaja njihovih proizvoda. Pitao je predstavnike Ministarstva za KiM, koji će mehanizam biti oformljen kako bi se sproveda najavljena Strategija.

DOK SU TU KAMERE

Branislav Dudić, polupovratnik u Prizren, kako je sam sebe predstavio, pitao je na početku diskusije zbog čega na svakoj konferenciji, kada odu kamere sa njima odlaze i funkcioneri koji bi trebalo da odgovaraju na pitanja raseljenih. Zamolio je predstavnike Unije da njegovo pitanje proslede Ministarstvu za KiM, kako bi dobio odgovor zbog čega Vlada Srbije deli porodice na Kosmetu. Na one koji imaju duple plate i primanja od nekoliko hiljada evra i one porodice čije zarade ne prelaze nekoliko stotina evra. Dudić je naveo i konkretne primere, uzimajući jednu lekarsku i jednu porodicu koja živi od minimalca. Naglasio je da u toku ovih devet godina grad Prizren ima samo dva prava povratnika, što više od bilo koje reči ilustruje stanje u ovom procesu. Još jednom je pitao zbog čega usvojeni koncept dokument za povratak u grad Prizren nije realizovan i da li radovi koji se trenutno izvode na Potkaljaji imaju veze sa tim.

"Vreme nam prolazi u sastancima i dogovorima, a ne da nema povratnika, nego neke porodice više i nemaju članova koji bi se mogli vratiti", rekao je **Radoslav Maksimović**, dodajući da su od predstavnika 44 porodice, koje su živele u selu Sinaje, četiri umrle. Posebno su ga iziritirali bivši meštani njegovog sela, kao i opštinske vlasti u Istoku, koji su nakon usvojenog koncept dokumenta za ovo selo, zatražili zabranu da se neki ljudi vrate, ne navodeći "jake razloge", istakao je Maksimović. **Milorad Simjonović**, iz sela Klobukar opština Novo Brdo, potvrdio je tezu da se mnogo sastanči, iznoseći podatak da je on bio na 112 skupova na kojima se raspravljalo o povratku u njegovo selo. Za razliku od mnogih, ova priča ima srećan kraj. Upravo se radi na izgradnji 22 kuće i jednog Doma kulture, koji bi prve povratnike trebalo da prime početkom naredne godine. Zašto nema povratka u njihova mesta pitali su i **Dejan Bogićević** iz Đurakovca, opština Istok i **Božidar Šarković** iz sela Dolac, opština Klina.

BEZ PRECIZNIH ODGOVORA

Odgovarajući na navedena pitanja, Džon Endrju Jang je rekao da su Ministarstvo za povratak i lokalne opštinske vlasti na Kosovu, ti na koja su preneti sva ovlašćenja za povratak, to dosta nespremno dočekali. Naglasio je da će UNHCR i Vlada Srbije, već na proleće krenuti sa konkretnim akcijama povratka. "Niko ne može povratnicima obećati kuću i posao, ali ćemo onima koji imaju nameru da se vrate sigurno u tome pomoći", rekao je Jang.

Majk Dikson iz UNDP-a Kosovo smatra da se mnogo negativnosti izreklo da ovom skupu, kada je povratak u pitanju. Rekao je da postoji i druga strana medalje i da su izgrađene mnoge i kuće i škole, a danas se u njima ne nalazi niko. Donatori zbog toga imaju sve manje poverenja u buduće povratnike, smatra Dikson. Zato insistiramo na pojedinačnom povratku, jer ako se tu zabeleže lošiji rezultati biće manja šteta, naveo je Dikson, rekavši da su Gnjilane, Klina, Lipljan, sredine u kojima

povratnici i opstaju. "Prihodi od kojih bi oni živeli jesu problem i slažem se da bi na tome trebalo više raditi", zaključio je Dikson.

Odgovarajući na pitanje Branislava Dudića, **Zlatko Mavrić** iz udruženja "Sveti Spas", je rekao da je dva puta usvojeni koncept dokument za povratak u grad Prizren, koji je uradila njegova organizacija, zbog nedostatka para ili volje, ostao nerealizovan. Prema njegovim rečima, rešavanje ovih problema vezuje se za pojedince u organima koji odlučuju o tome, a ne po vrednostima predloženih projekata. On je potvrdio da ima informacije da UNDP radi na raščišćavanju uništenih srpskih kuća u Potlkaljaji, ali da o tome nije zvanično obavešten. Objasnjenje o čemu se radi nije dobilo ni udruženje "Sveti Spas", ali ni raseljena lica na čijoj se imovini sprovode radovi.

Milosava Smiljanić, ispred Danskog saveta za izbeglice, pohvalila je saradnju sa Unijom i rekla da će ona biti nastavljena i u narednom periodu. Nastaviće se i rad Opštinskih radnih grupa, ali zbog nedostatka sredstava u nešto smanjenom obliku. Isti slučaj se odnosi i na "Idi-vidi" posete, koje će uprkos zahtevima raseljenih, takođe, biti redukovane.

Peta godišnja konferencija završena je usvajanjem preporuka i zaključaka koji su od strane svih učesnika jednoglasno usvojeni.